

<p>درس دهم طراح : مریم آروری</p>	<p>باسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری دین و زندگی مستقر در استان سمنان محتوای تولیدی گروه دین و زندگی استان تهران</p>	<p>محتوای نوشتاری کتاب دین و زندگی (1) پایه دهم (انسانی) سال تحصیلی 1400- 1399</p>
---	---	--

عنوان / موضوع : اعتماد بر او (توکل بر خدا)

اهداف یادگیری : هدف کلی: تجدید عهد و عزم برای ادامه راه زندگی همان گونه که خدا از ما خواسته است.

اهداف رفتاری: از دانش آموز انتظار می رود در پایان این درس بتواند:

- 1- معنای حقیقت توکل بر خدا و آیات در این زمینه را بیان کند.
- 2- مفهوم تدبرهای درس را بداند و به آن پاسخ دهد.
- 3- شرایط توکل حقیقی را بشناسد.
- 4- ارتباط و رابطه تصمیم و توکل را درک کند.

چکیده :

- توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است؛ یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند. انسان متوکل خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد و در عین عمل به وظایف، آموزش را به او واگذار می کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می دهد
- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله « خدایا، بر تو توکل می کنم » نیست بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه گاه خود ببیند.
- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب کند.
- نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته های دنیایی بسته نشده است؛ مانند برخی بزرگسالان نیست که به ثروت یا مقام دل بسته باشد یا در حسادت نسبت به دیگری بسوزد یا در فکر تجملات زندگی باشد. او می تواند آرمان های بزرگ داشته باشد،

آرمانهایی که از نوع پروازند، از نوع رفتن و صعود کردن، نه از نوع ماندن و در باتلاق زندگی دنیایی فرو رفتن. از این رو، در این دوره نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می شود.

توضیح درس:

● حقیقت توکل بر خدا

توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است؛ یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند. انسان متوکل خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می دهد.

● شرایط توکل حقیقی

1- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله «خدا یا، بر تو توکل میکنم» نیست بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه گاه خود ببیند.

2- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید

نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته های دنیایی بسته نشده است؛ مانند برخی بزرگسالان نیست که به ثروت یا مقام دل بسته باشد یا در حسادت نسبت به دیگری بسوزد یا در فکر تجملات زندگی باشد. او می تواند آرمان های بزرگ داشته باشد، آرمانهایی که از نوع پروازند، از نوع رفتن و صعود کردن، نه از نوع ماندن و در باتلاق زندگی دنیایی فرو رفتن. از این رو، در این دوره نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می شود.

● تصمیم و توکل:

نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته های دنیایی بسته نشده است؛ مانند برخی بزرگسالان نیست که به ثروت یا مقام دل بسته باشد یا در حسادت نسبت به دیگری بسوزد یا در فکر تجملات زندگی باشد. او می تواند آرمان های بزرگ داشته باشد، آرمانهایی که از نوع پروازند، از نوع رفتن و صعود کردن، نه از

نوع ماندن و در باتلاق زندگی دنیایی فرو رفتن از این رو، در این دوره نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می کند.

تصاویر: تنها کسی که در این دنیای فانی به او می توان اعتماد و توکل کرد خداست. و ما باید با خدا تجدید عهد و عزم برای ادامه راه زندگی همان گونه که خدا از ما خواسته است ، نماییم.

آیات:

■ **وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ** ی : آن کس که در راه حق به خدا توکل کند، و خداوند او را بس است، خداوند امر خویش را به سرانجام می رساند.

پیام : انسان متوکل میدانند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت آگاه نباشد؛ زیرا خداوند آینده ای را می بیند که ما نمی بینیم و به مصلحت هایی توجه دارد که ما درک نمی کنیم.

■ **وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ**: خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می زند که خیر و صلاح او در آن باشد.

■ **قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ** ی، **قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ، عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ** : «بگو چه می پندارید درباره آنچه جز خدا می خوانید؟ اگر خدا خواهد که به من زبانی رسد، آیا آنان دورکننده گزند او هستند؟ یا اگر رحمتی برای من خواهد، آیا آنان بازدارنده رحمت او هستند؟ بگو خدا برای من کافی است و توکل کنندگان بر او توکل می کنند»

با توجه به آیه زیر بگویید چرا بر غیر خدا نمی توان توکل کرد؟

1- چون اگر خدا خواهد که به انسان زبانی رسد دور کننده ایی نیست.

2- چون اگر خدا رحمتی برای انسان خواهد، کسی بازدارنده رحمت خدا نخواهد بود.

3- خداوند برای همه کافی است.

اشعار:

گر توکل می کنی در کار کن / کشت کن پس تکیه بر جبار کن

توکل کننده ای که اهل معرفت باشد، می داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته هایش، از ابزار و اسباب بهره جوید؛ زیرا این ابزار و اسباب، بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی توجهی به آنها، بی توجهی به حکمت و علم الهی است.

پاسخ سؤالات اندیشه و تحقیق:

1- با توجه به آیات، روایات و توضیحات درس، آثار و فواید توکل را ذکر کنید.

1- انسان متوکل خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می دهد.

2- انسان متوکل میدانند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت آگاه نباشد.

3- در این مواقع است که خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می زند که خیر و صلاح او در آن باشد.

2- آیا توکل، سبب تنبلی میشود یا تحرک؟ چرا؟

سبب تحرک می شود. زیرا توکل، جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد نیست بلکه کمک کننده و امیددهنده به کسی است که اهل همت، تعقل و پشتکار است.

3- شرایط توکل حقیقی کدام اند؟

1- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله «خدا، بر تو توکل میکنم» نیست بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه گاه خود ببیند.

2- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید.

سؤالات امتحانی:

الف) آیات و روایات:

- 1- با توجه به آیه شریفه « وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ » چرا باید به خدا توکل کرد؟ برای آن کس که در راه حق به خدا توکل کند خداوند او را بس است، خداوند امر خویش را به سرانجام می‌رساند.
- 2- در آیه شریفه « وَ عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَ عَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَ هُوَ شَرٌّ لَكُمْ » خداوند چگونه عاقبتی را برای متوکلان رقم می‌زند؟
 خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان‌تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می‌زند که خیر و صلاح او در آن باشد.
- 3- با توجه به آیه زیر بگویید چرا بر غیر خدا نمی‌توان توکل کرد؟
 قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّيهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِيهِ، قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ، عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ
 «بگو چه می‌پندارید درباره آنچه جز خدا می‌خوانید؟ اگر خدا خواهد که به من زبانی رسد، آیا آنان دورکننده‌گزند او هستند؟ یا اگر رحمتی برای من خواهد، آیا آنان بازدارنده رحمت او هستند؟ بگو خدا برای من کافی است و توکل‌کنندگان بر او توکل می‌کنند»
 (ب) درستی یا نادرستی عبارات زیر را با (ص / غ) مشخص کنید:
- 5- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد. =صحیح
- 6- توکل، به نوعی جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد است. =غلط
- 7- کسانی که اهل کار و فعالیت نیستند بهتر می‌توانند به خدا توکل کنند. =غلط
- 8- توکل کننده‌ای که اهل معرفت باشد، میداند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش، از ابزار و اسباب بهره‌جوید. =صحیح
- 9- هرچه عمر می‌گذرد و قوای انسان به سستی می‌گراید، توان انسان برای تصمیم‌های بزرگ نیز کاهش می‌یابد. =صحیح
 (ج) جملات زیر را با کلمات مناسب تکمیل کنید:
- 10- سرنوشت ابدی انسان‌ها بر اساس ..... انسان‌ها در دنیا تعیین می‌شود.
- 11- توکل بر خدا به معنای ..... به خداوند است.

12- توکل در جایی درست است که انسان ..... خود را به خوبی انجام دهد.

13- ..... دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است.

14- ..... بر خدا یکی از عواملی که سبب تقویت اراده و عزم می شود.

15- انسان ..... خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می کند.

(د) سؤالات چهار گزینه ای:

16- کدام گزینه درباره توکل نادرست است.

الف- توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند و سپردن همه کارها به خداوند است.

ب- توکل بر خدا یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند

ج- انسان متوکل خداوند را تکیه گاه مطمئن خود می یابد.

د- انسان متوکل در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می کند

17- درباره شرایط توکل کدام گزینه صحیح نیست؟

الف- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله خدایا، بر تو توکل میکنم نیست.

ب- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد.

ج- توکل، شیوه خوبی برای جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد است.

د- توکل کننده میدانند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته هایش، از ابزار و اسباب بهره جوید.

18- کدام گزینه درباره توکل نادرست می باشد؟

الف- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد.

ب- توکل در جایی درست است که انسان اهل کار و فعالیت نباشد و همه امور را به خدا واگذار نماید.

ج- توکل در جایی درست است که با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید.

د- توکل در جایی درست است که با عزم و اراده محکم برای رسیدن به مقصود تلاش کند

(و) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید:

19- حقیقت توکل بر خدا را بنویسید.

20- شرایط توکل حقیقی را بنویسید.

21- از نظر پیامبر (ص) چه کسانی سربار دیگران هستند؟

ه) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید:

22- چرا انسان متوکل می داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت آگاه نباشد؟

23- چرا نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم های بزرگ و سرنوشت ساز است؟

24- چرا انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته هایش، از ابزار و اسباب بهره جوید؟

پاسخنامه سؤالات:

1- پیام : انسان متوکل می داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت آگاه نباشد؛ زیرا خداوند آینده ای را می بیند که ما نمی بینیم و به مصلحت هایی توجه دارد که ما درک نمی کنیم.

2- خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می زند که خیر و صلاح او در آن باشد.

3-1 چون اگر خدا خواهد که به انسان زیانی رسد دور کننده ایی نیست.

3-2 چون اگر خدا رحمتی برای انسان خواهد، کسی بازدارنده رحمت خد نخواهد بود.

3-3 خداوند برای همه کافی است.

5- صحیح   6- غلط   7- غلط   8- صحیح   9- صحیح   10- رفتار

11- توکل اعتماد   12- توکل مسئولیت و وظیفه   13- نوجوانی و جوانی

14- اعتماد

15- متوکل   16- الف   17- ج   18- ب

19- توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است؛ یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند. انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌یابد و در عین عمل به وظایف، آموزش را به او واگذار می‌کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می‌دهد.

20- 1) توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله «خدا یا، بر تو توکل می‌کنم» نیست بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه‌گاه خود ببیند.

20- 2) توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید.

21- توکل کنندگان بر خدا بدون مسئولیت و وظیفه‌شناسی.

22- توکل کننده‌ای که اهل معرفت باشد، می‌داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش، از ابزار و اسباب بهره‌جوید؛ زیرا این ابزار و اسباب، بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی‌توجهی به آنها، بی‌توجهی به حکمت و علم الهی است.

23- نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم‌های بزرگ و سرنوشت‌ساز است. هرچه عمر می‌گذرد و قوای انسان به سستی می‌گراید، توان انسان برای تصمیم‌های بزرگ نیز کاهش می‌یابد. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته‌های دنیایی بسته نشده است.

24- توکل کننده‌ای که اهل معرفت باشد، می‌داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش، از ابزار و اسباب بهره‌جوید؛ زیرا این ابزار و اسباب، بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی‌توجهی به آنها، بی‌توجهی به حکمت و علم الهی است.

ارجاعات :

1- قرآن کریم.

2- چمران، (شهید)مصطفی ؛ خدا بود و دیگر هیچ. انتشارات بنیاد شهید چمران.

3- کتب درسی دین و زندگی دهم انسانی و مشترک ؛ چاپ 1399.